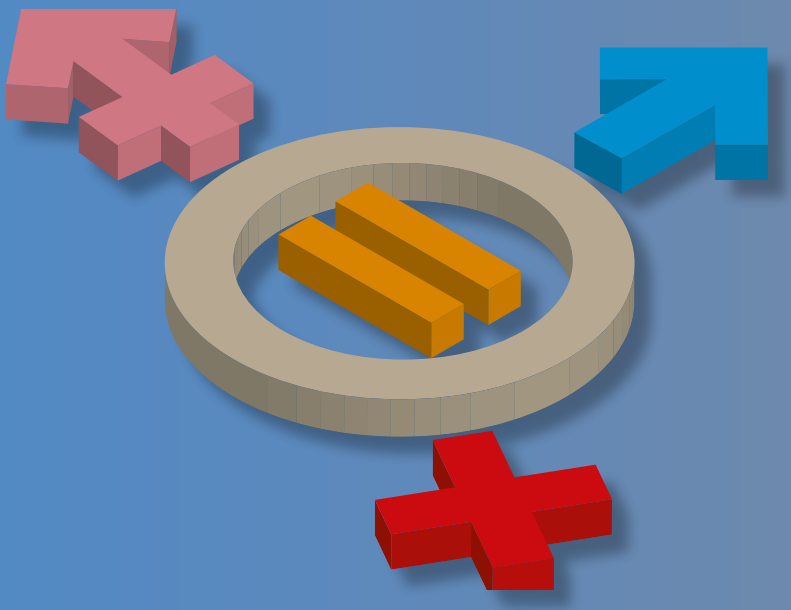
Gemma Martret Rodríguez

Perspectiva de gènere a secundària

Eines i recursos

Octaedro Educació

Gemma Martret Rodríguez

Mestra d'Educació Especial i Pedagogia terapèutica. Logopeda. Màster en Àsia-Pacífic. Màster en Filosofia, Història i Cultura Contemporània. Formadora en gènere, coeducació i diversitat afectivoexual.

Perspectiva de gènere a secundària

Eines i recursos

Gemma Martret Rodríguez

Perspectiva de gènere a secundària

Eines i recursos

Octaedro

Col·lecció Octaedro Educació

Títol: *Perspectiva de gènere a secundària. Eines i recursos*

Assessor editorial: Jaume Carbonell Sebarroja

Primera edició: octubre del 2026

© del text: Gemma Martret Rodríguez

© D'aquesta edició:
Ediciones OCTAEDRO, S.L.
Bailèn, 5 – 08010 Barcelona
Tel.: 93 246 40 02
octaedro@octaedro.com – www.octaedro.com

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot fer amb l'autorització dels seus titulars, llevat de les excepcions previstes a la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos, cedro.org) si necessiteu fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta obra.

ISBN: 978-84-1079-407-8
Dipòsit legal: B 19228-2026

Coberta: Tomàs Capdevila
Realització i producció: Editorial Octaedro

Impressió: Ulzama

FSC MIXT Paper FSC® C218022

Imprès en paper procedent d'explotacions forestals sostenibles, certificat pel Forest Stewardship Council - FSC

Imprès a la UE - *Printed in UE*

Sumari

Agraïments 9

Pròleg 11

Capítol 0. Per què un llibre de coeducació? 13

Capítol 1. Coeducació i la perspectiva de gènere 21

Capítol 2. Coeducació i perspectiva de gènere en centres de secundària: estratègies, bones pràctiques i reptes per a una educació igualitària 37

Capítol 3. Els centres de secundària com a espais coeducatius: marc normatiu, reptes i bones pràctiques 57

Capítol 4. Materials, eines i recursos per a implementar la perspectiva de gènere als centres de secundària 69

Capítol 5. Prevenció de la LGTBI-fòbia i el masclisme en el Pla d'Acció Tutorial: educació emocional i mediació entre iguals 93

Glossari terminològic 107

Bibliografia 115

Agraïments

Sembla un tòpic, però aquest llibre no hauria estat possible sense persones que fa temps que són a la meva vida i d'altres que no fa tant, però que, de la mateixa manera, m'han encoratjat a escriure'l, amb consells, recomanacions, revisions, converses i vivències, o bé perquè són persones inspiradores. I també, per què no, perquè formen part del meu univers.

Gràcies a totes, i molt especialment:

A la Mercè, perquè sense ella aquest llibre no seria una realitat. A la Laura, que m'ha animat quan no tenia el dia inspirat i preferia fer una altra cosa abans que escriure. A la Frida i a en Mylos, per la paciència durant les converses sobre el tema. A l'Òscar, per escoltar els dubtes i fer-me pensar sempre com millorar. A l'Espe, per ser-hi ara i sempre. A l'Alberto, per valorar-me i transmetre'm energia. A la Sandra, per l'amistat des de ben petites. Al Dani, pels riures i les xerrades que fan explotar el cap. A la Joana, per les abraçades cada cop que ens trobem. A la Katy, per les converses que transformen.

A en Miquel i a la Maruja, per fer-me créixer i donar suport a les meves decisions al llarg de la vida.

A les companyes del grup de Pedagogies Feministes de ca la Dona, pels moments inspiradors. A les companyes de l'Akelarre/Xarxa per una Educació Sexual Integral. A l'Escola Baixeras i tota la seva gent, companyes, criatures i famílies.

A totes aquelles amb qui m'he anat trobant en espais d'activisme transfeminista i LGTBIQ+ i amb qui hem compartit paraules transformadores, més enllà de si han estat moltes o poques.

I, mai us oblidaré, gràcies a les dones que m'acompanyeu al cor i a la memòria, la Maria, la Vicenta i la Gemma. Soc qui soc perquè abans vàreu ser vosaltres.

Pròleg

Aquest no és un llibre qualsevol que ens plantegi preguntes i respostes sobre coeducació i perspectiva de gènere. És una obra divulgativa, pràctica, seriosa i rigorosa, i alhora conté reflexions i propostes, de forma que pot servir de manual tant per a les noves generacions de professorat i de reciclatge com per a les antigues, ja que combina de manera fluida mirades velles i actuals.

Ens introdueix en una visió històrica a la coeducació des de la segona meitat del segle xx, que no hem de perdre de vista per saber d'on venim i contextualitzar conceptes com ara *interseccionalitat*, *sexe-gènere*, *opressió de gèneres*, *de classe* i de *«raça»*.

Els canvis socials i educatius ens porten a revisar, reformular, el concepte de *coeducació* i, per a això, cal reflexionar i conèixer les bones pràctiques que es presenten per desenvolupar l'educació afectivosexual, i els drets sexuals i reproductius, acompanyar l'alumnat trans, prevenir la violència de gènere i LGTBI-fòbia, i analitzar la construcció d'estereotips amb materials, eines i recursos molt ben triats.

Tot això, dins un marc normatiu, que també s'exposa i que s'ha de conèixer i tenir en compte, atès que de vegades és més complet del que ens pensem.

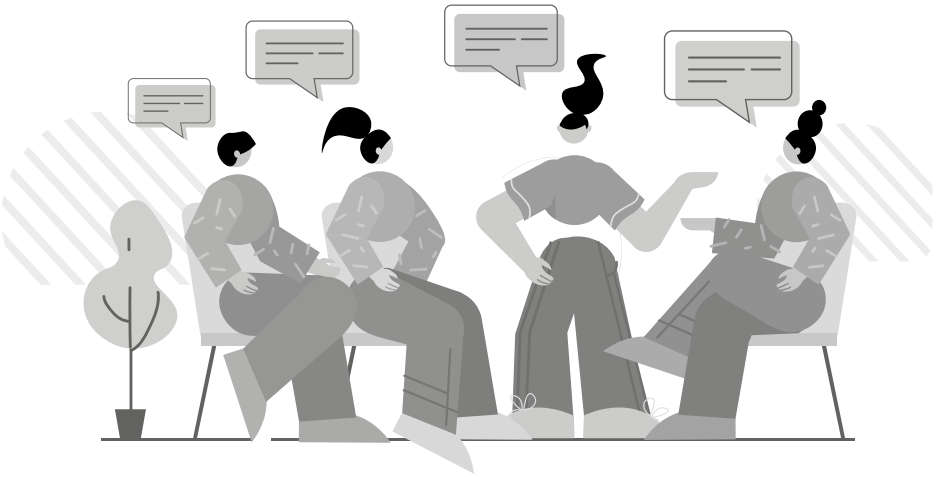
Convé, així mateix, destacar el glossari que tanca el llibre, molt necessari, concís i clarificador.

Llibres com aquest ens ajuden a continuar defensant i argumentant que, sense coeducació, no hi ha educació, justícia social, drets humans ni qualitat educativa.

És una bona eina per superar estereotips i obrir pas a la llibertat a ser el que es vulgui ser i com es vulgui ser. Segurament, si això s'assolís, tindríem una vida millor.

Mercè Garcés

Capítol 0.
Per què un llibre de coeducació?

El llibre que teniu a les mans és el fruit d'una necessitat, però en cap cas és una necessitat sobrevinguda. El treball de la coeducació i la perspectiva de gènere als centres educatius continua sent molt necessari. No direm que ara més que mai, perquè és quelcom que, a l'Estat espanyol, sorgeix del moviment feminista en l'àmbit educatiu, a finals de la dècada dels setanta del segle passat i, malauradament, encara ens queda molt de recorregut. Aquest document vol recollir l'experiència, la memòria i les bones pràctiques de tantes docents i centres amb qui he compartit la meva tasca docent, formadora i assessora. Perquè, sense el treball

conjunt i l'experiència de construir plegades el relat a partir de les reflexions i el debat, és molt probable que no hagués tingut l'oportunitat d'escriure aquest llibre. Les sessions de formació, els claustres pedagògics, les conferències, els espais reivindicatius i de militància em permeten ara aventurar-me a fer d'interlocutora, escrivint aquest llibre, manllevant moltes de les seves veus i de les experiències viscudes.

Més enllà de compartir el que he anant llegint, construint i reflexionant al llarg dels anys, vull fer una petita aportació generadora de canvi. Un suport per a les docents que estan tirant endavant, cada dia, a les aules, acompanyant el creixement d'unes persones que, tot i ser joves, són ja agents de canvi i voldríem que ho fossin encara més amb vista a una ciutadania més justa, democràtica i valenta.

La societat del segle xxi es troba en canvi constant. La immediatesa i la caducitat ràpida de les coses posa en qüestió moltes de les estructures socials que abans eren vàlides. Per entendre la construcció de la identitat de les adolescències i les relacions en l'actualitat, hem de revisar determinades estructures, atès que, ara per ara, no ens són útils com a eines per la formació integral de l'alumnat. Sí que és cert que l'etapa vital de l'alumnat d'educació secundària implica canvis, dubtes i incerteses. Aquest mil·lenni, el canvi climàtic, l'actual sistema econòmic capitalista exacerbat i el conservadorisme radical fan que cada cop tinguem la vivència d'estar en una societat on els drets humans cada dia es veuen vulnerats per unes condicions de vida que prioritzen i premien l'individu i el capital per damunt del bé comú.

La *promoció de la igualtat de gènere als centres educatius* és fonamental per garantir que tot l'alumnat, independentment de la seva identitat de gènere, tingui les mateixes oportunitats d'aprendre, participar i desenvolupar-se en el seu entorn escolar.

Calen elements de reflexió que orientin els docents i els centres educatius sobre com la coeducació pot esdevenir una eina clau per implementar pràctiques que fomentin la igualtat de gènere, ajudant a desmantellar els rols de gènere tradicionals i les discriminacions associades.

La coeducació també ha de contribuir a la prevenció de la violència de gènere, ara per ara, un problema estructural a la societat. Proporcionar als docents eines pràctiques i recursos per identificar i abordar temes com el masclisme, l'assetjament i la discriminació ajuda a crear un clima escolar segur i respectuós per a tothom.

La coeducació ha de promoure valors d'inclusió i respecte a la diversitat, aspectes essencials per formar una ciutadania crítica i compromesa amb la societat. La mirada coeducativa ens orienta envers la creació d'espais on es treballi de manera inclusiva i que recullin els drets de tothom. Treballar la perspectiva de gènere amb joves permet qüestionar aquests models normatius i donar espai a formes de relació més equitatives i respectuoses.

La formació específica per incorporar els principis de la coeducació a les seves pràctiques quotidianes en l'àmbit educatiu és, en l'actualitat, una necessitat. Els materials i la literatura específica sobre aquesta temàtica poden esdevenir una eina de formació continuada, proporcionant coneixements teòrics i pràctics, així com exemples de bones pràctiques que poden ser aplicades directament a l'aula.

Els centres educatius són el reflex d'una societat heterogènia, tant pel que fa a l'origen cultural com a la identitat de gènere o l'orientació sexual. La coeducació és una manera de garantir que les persones són reconegudes i que els centres educatius són espais de creixement i de confort, de manera que contribueixen a un ambient d'aprenentatge més saludable i equitatiu. Perquè puguin ser centres educatius que trenquin les estructures patriarcals, hem de

ser capaços de trobar eines per poder establir criteris pedagògics adequats. Hem de tenir en compte que el sistema educatiu no és neutral i que reprodueix desigualtats de gènere presents en la societat: el que anomenem *currículum ocult*.

Vivim en un context de transformacions socials que inclouen un reconeixement més gran de les diversitats i la creació de noves formes de relacions i identitats de gènere. Aquests canvis generen la necessitat d'educar el jovent perquè en tingui més consciència. El llibre que teniu a les mans pot servir com una guia per adaptar l'educació a aquestes noves realitats socials. El desenvolupament del pensament crític i la cultura democràtica entre el jovent afavoreix que assimilin la responsabilitat de convertir-se en agents de canvi per a la construcció d'una societat més inclusiva.

Quan els centres educatius adopten pràctiques coeducatives, estan promovent un ensenyament més equitatiu i ajustat a les necessitats de tothom, la qual cosa té un impacte directe en l'èxit acadèmic i personal. Ens pot ajudar a millorar els resultats educatius i a fomentar una millor convivència, dues línies estratègiques per les quals hem de treballar des dels centres educatius.

Així doncs, aquest llibre vol ser un material per a docents i centres educatius amb el qual es pugui entomar el treball de la coeducació i la perspectiva de gènere com a aspectes indispensables per transformar les aules en espais on tothom sigui com vol ser i vegi els seus drets reconeguts, abordant els desafiaments socials i educatius actuals. Així, la necessitat no només es fonamenta en el marc legal i social, sinó també en el desig de crear una educació més justa i equilibrada per a tothom. També podem entendre la coeducació com una eina que ens permet treballar per a la prevenció de la violència masclista. El masclisme pot ser exercit per persones concretes i sobre persones concretes, però té un caire estructural que troba les seves arrels en el patriarcat. Utilitzar eines i estratè-

gies coeducatives ens ajudarà a estimular relacions afectives en què la cura, el respecte i la corresponsabilitat siguin inqüestionables.

I, dit això, en cap cas creiem que calgui justificar la proposta d'un llibre com aquest, sinó posar sobre la taula la necessitat d'aquesta des de l'experiència del treball a centres educatius i, sobretot, amb els equips docents. Treballar amb les persones que, d'alguna manera, tenen a les seves mans l'oportunitat de vetllar pel creixement de l'alumnat representa una doble responsabilitat. D'una banda, ajudar a replantejar creences i a reflexionar sobre els propis privilegis; de l'altra, dotar d'eines per afavorir la reflexió i el pensament crític de l'alumnat.

El jovent i les adolescències necessiten referents en qui emmirallar-se. De vegades, inclús massa, tendeixen a seguir persones que perceben com a iguals amb experiències d'èxit, *influencers*, *tiktokers*, *youtubers*… Aquestes persones fan afirmacions absolutes, amb un codi molt clar, afirmacions categòriques, frases curtes i missatges molt directes. També poden fer servir una narrativa en què no incorporen dades o, si n'incorporen, acostumen a no ser contrastades. Poden acompanyar-les d'imatges que estan fora de context, i que es comparteixen de manera massiva i molt ràpida. Aquestes afirmacions poden arribar a tenir un efecte «hipnòtic», es van incorporant al pensament i cada cop és més difícil de qüestionar-les. Seguir aquesta espècie de «gurús» alimenta un discurs que no sol estar contrastat, que esdevé diferenciador i que qüestiona tota l'exigència o manera de fer que ve de l'entorn educatiu.

Qüestionar el món adult i tot allò que intrínsecament es pressuposa a les persones adultes és una mostra de rebel·lia i de contraposició amb les adultes referents, de la família, les docents… Així, si l'entorn adult i, sobretot, l'entorn educatiu espera que siguin responsables, llegeixin i tinguin capacitat d'anàlisi, reflexió

i esperit crític, és possible que es reaccioni qüestionant tot això, únicament amb cert esperit de contraposició. A més, el jovent acostuma a voler immediatesa, i aquests discursos conservadors, masclistes i xenòfobs són de consum ràpid.

D'uns anys ençà, observem com aquests discursos han anat creixent entre el jovent. Com a formadora i assessora, cada cop són més habituals les demandes de docents en què expressen la seva preocupació sobre l'elevat nombre d'alumnes que qüestionen i posen en dubte el feminisme i es posicionen dins espais antifeministes, no igualitaris o masclistes.

S'aprecia com, a les aules, es respon amb afirmacions que impliquen discriminació i es qüestionen les persones que es posicionen o reivindiquen com a feministes o del col·lectiu LGTBIQ. És clau, per aquest motiu, que els centres educatius i, específicament els equips docents prenguin partit, es formin i trobin espais per a la reflexió i la construcció conjunta d'un relat que desmunti afirmacions masclistes i no igualitàries. És necessari i útil que els equips docents tinguin a l'abast i els sigui coneguda la normativa i la jurisdicció que desmunta aquests discursos. Al llarg del llibre es poden trobar les lleis, tant de l'Estat espanyol com les del context europeu, que emparen i sostenen el treball dels centres en aquest àmbit.

Diverses administracions públiques amb responsabilitat educativa han vist la necessitat de tirar endavant mesures de govern que aterrin propostes en l'àmbit de la ciutadania i, en concret, en l'àmbit educatiu. Un dels programes que aposta per formar, assessorar i acompanyar centres educatius de la ciutat de Barcelona és el Programa Escoles per la Igualtat i la Diversitat, del qual soc referent al Consorci d'Educació de Barcelona.

Aquest programa el comentarem en capítols posteriors, però en podem parlar en primera persona, atès que és propi de la ciutat de Barcelona, però, al llarg del llibre, anirem esmentant altres

programes i experiències educatives relacionats amb la coeducació que s'estan duent a terme a la resta de l'Estat.

Cal que les institucions educatives apostin per propiciar espais de reflexió i consens entre el professorat dels centres educatius i, alhora, que els equips docents entomin la responsabilitat de formar-se i autoformar-se per tal de poder fer la tasca docent tal com actualment exigeix el currículum, és a dir, incorporant la coeducació i la perspectiva de gènere de manera transversal i, alhora, específicament i concretament, en el dia a dia dels centres.

Aquest llibre sorgeix de l'experiència de ser formadora en coeducació i educació sexual en centres educatius del Departament d'Educació de la Generalitat de Catalunya i del Consorci d'Educació de Barcelona. La realització de formacions i assessoraments en centres educatius permet, més enllà d'aportar continguts a les persones participants, estar a prop de la realitat dels centres i de les docents que, dia a dia, tenen a les seves mans la responsabilitat d'acompanyar en el creixement integral de les adolescències i els joves. Així mateix, amb el desig que aquest llibre us sigui d'utilitat i us animi i encoratgi a treballar des de la coeducació i la perspectiva de gènere, i, sobretot, a cercar, provar, reflexionar i construir conjuntament en el context de la comunitat educativa.

Índex

Agraïments 9

Pròleg 11

Capítol 0. Per què un llibre de coeducació? 13

Capítol 1. Coeducació i la perspectiva de gènere 21
Normativa i lleis que sostenen la coeducació 21
Una mica d'història dels feminismes 24
Drets de les dones, una introducció de la perspectiva de gènere 28
El sistema sexe-gènere 29
L'educació afectivosexual i els drets sexuals i reproductius 29
La mirada interseccional: una eina per a la comprensió dels eixos de privilegi i opressió 30
Coeducació en temps d'auge del masclisme i la ultradreta 33

Capítol 2. Coeducació i perspectiva de gènere en centres de secundària: estratègies, bones pràctiques i reptes per a una educació igualitària 37
Estratègies per al treball de coeducació i perspectiva de gènere a secundària 39
Programes que treballen per a la no discriminació i la coeducació 41
Exemples de bones pràctiques 48
Reptes i dificultats 49
Premisses que cal incorporar i treballar en els centres educatius 50

Proposta de pla per incorporar la coeducació i la perspectiva de gènere ... 51
1. Objectius generals ... 51
2. Equip impulsor ... 51
3. Activitats i temporització ... 52
4. Metodologies i eines ... 54
5. Recursos necessaris ... 54
6. Avaluació ... 55
7. Vinculació amb documents del centre ... 55

Capítol 3. Els centres de secundària com a espais coeducatius: marc normatiu, reptes i bones pràctiques ... 57
Marc normatiu i fonament jurídic ... 58
Normativa autonòmica ... 58
La llei a l'Estat espanyol i a Catalunya en relació amb altres lleis europees ... 60
La coeducació com a principi pedagògic ... 62
El vector de gènere en el nou currículum ... 62
Alumnat trans i diversitat de gènere ... 63
Prevenció de la violència de gènere i LGTBI-fòbia a l'aula ... 63
Els punts liles escolars ... 64

Capítol 4. Materials, eines i recursos per a implementar la perspectiva de gènere als centres de secundària ... 69
Eines per a la diagnosi dels centres educatius amb perspectiva de gènere ... 70
Educar per a la igualtat (Institut Català de les Dones) ... 70
Guia per a l'elaboració del Pla d'Igualtat en centres educatius (Institut de les Dones – Govern d'Espanya) ... 71
Índex de Coeducació del projecte SKOLAE (Navarra) ... 71
Qüestionari Coeducatiu per a centres (Vira Cooperativa) ... 72

Índex d'Inclusió (Booth i Ainscow) 72
Situacions d'aprenentatge amb perspectiva de gènere 74
Propostes audiovisuals: pel·lícules 75
Propostes audiovisuals: documentals 78
Proposta de treball per al visionat d'un documental o pel·lícula 80
Proposta d'itinerari lector amb perspectiva de gènere 82
Guia per a la dinamització del Club de Lectura de Secundària 85
Llenguatge inclusiu: eines per a la revisió i correcció de la documentació dels centres 87
Eines per a la correcció de la documentació amb perspectiva de gènere 91

Capítol 5. Prevenció de la LGTBI-fòbia i el masclisme en el Pla d'Acció Tutorial: educació emocional i mediació entre iguals 93
Pla d'Acció Tutorial 94
Mediació entre iguals 96
Model de projecte de mediació entre iguals amb perspectiva de gènere 100
Estratègies i activitats per incloure en el PAT 103
Exemples d'activitats per al Pla d'Acció Tutorial contra la LGTBI-fòbia i el masclisme 104

Glossari terminològic 107

Bibliografia 115

Si voleu més informació o
adquirir el llibre adreceu-vos a:

octaedro.com - octaedro.cat

Octaedro Educació

L'educació és política
Jaume Carbonell Sebarroja

Avaluar i aprendre, un únic procés
Neus Sanmartí Puig

Coeducació, aposta per la llibertat
Marina Subirats

Escrits per una escola inclusiva
Josep Maria Jarque i Jutglar

Quadern de dilluns.
Educació, cine i literatura
Jaume Cela

Ens estrenem a l'escola bressol.
Guia dialogada per a les famílies
Manel Güell Barceló, Marta Balsach Solé

Una mirada a la salut mental en la discapacitat intel·lectual. Retrats-Relats
Cristina Carbó i Bonjoch,
Santi Artal i Traveria

Una presó educadora. Històries, propostes i intervencions per no tornar-hi
Jordi Enjuanes Llop, Yanina Díaz Ortega

Educar en temps difícils
Jordi Nomen

Fils i arts. Projectes d'aprenentatge i de vida
Glòria Jové Monclús

Mòbils i pantalles a les infàncies i adolescències. Addictes o amants?
José R. Ubieto

Perspectiva de gènere a secundària
Eines i recursos

La coeducació i la perspectiva de gènere continuen sent un element clau en els centres educatius de secundària. Treballar des d'aquesta perspectiva ens permet afavorir l'esperit crític i el treball pels drets socials de tota la ciutadania. Aquest llibre parteix de la història més recent per sostenir la necessitat d'aportar reflexions, eines i recursos per a la tasca docent i per al treball en la comunitat educativa.

Somnio que les persones joves siguin capaces de vetllar pels seus drets, pels de tota la societat. Que se sentin amb fortalesa i energia per qüestionar el patriarcat i les desigualtats. Alhora, també somnio que els centres educatius i les docents disposin d'eines i estratègies per acompanyar el creixement d'aquestes persones.

Crec, fermament, que si som apassionades de l'educació i treballem pel bé comú, ens espera un futur en què les desigualtats ja no seran possibles i la ciutadania viurà en una societat per a totes les persones.

ISBN 978-84-1079-407-8

Octaedro Educació